

Óndra Lysohorsky – poeta laski czy europejski?

Próby odpowiedzi na postawione w tytule pytanie podjął się Libor Martinek w swojej najnowszej monografii dotyczącej twórczości Óndry Lysohorskiego (właściwie Erwina Goja, 1905–1989) i jej recepcji¹. Libor Martinek zajmował się tą problematyką już od końca lat dziewięćdziesiątych XX w., prezentując to zagadnienie m.in. na konferencjach krajowych i zagranicznych. Opublikował także szereg artykułów na szczególne tematy z tego zakresu, np. analizując przekłady laskich utworów Óndry Lysohorskiego na języki obce, relacje Óndry Lysohorskiego i Pawła Kubisza, wypowiedzi Milana Rusinskiego na temat jego twórczości i poglądów, stosunek Óndry Lysohorskiego do poezji polskiej czy recepcję jego twórczości na Śląsku Cieszyńskim (por. *Literatura*, s. 193). Prezentowana publikacja jest zatem podsumowującym, uzupełniającym i pogłębionym spojrzeniem czeskiego specjalisty na to zagadnienie i przedstawia Óndrę Lysohorskiego jako wrażliwego człowieka oraz poetę o oryginalnych poglądach na język, region śląski i jego mieszkańców, który na początku trzydziestych lat XX w. dokonał próby stworzenia na bazie rodzimej gwary górnoostrawickiej języka laskiego oraz dowodził istnienia samodzielnego laskiego narodu.

Tytuł monografii Libora Martinka *Laško-evropský básník Óndra Lysohorsky* nawiązuje do albumowego czesko-angielsko-laskiego wydania wyboru wierszy poety *Bard svojeho ludu / Euro-lašsky poeta Óndra Lysohorsky. A Euro-Lachian poet / The bard of his people* (Ostrava 2009), dopełnionego obszernym wstępem Jiřego Marvana oraz epilogiem, w którym Ewald Osers dokonał analizy jego twórczości. Jiř Marvan we wstępie podkreślał zamysł, jaki przyświecał wydawcom:

Nicméně však jedním z hlavních úkolů našeho skrovného výboru není ani tak nahradit tyto učebnice [w których nie mówi się o Óndrze Lysohorskim – przyp. G.B.], jako spíše složit hold Lysohorského poezii, jež k uskutečnění této vize nové Evropy přispěla rovněž svým dílem (s. 8).

W kontekst ten wpisuje się również monografia Libora Martinka, która jednak uzupełnia dodatkowo powyższe luki na czeskim rynku wydawniczym, na którym bra-

¹ Libor Martinek, *Laško-evropský básník Óndra Lysohorsky*, Wrocław: Oficyna Wydawnicza ATUT, Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe, 2016, 221 s., ISBN 978–83–7977–221–6.

kowało współczesnego kompleksowego ujęcia twórczości, poglądów i biografii Óndry Łysohorskiego.

Autor wychodzi klasycznie od szkicu biograficznego (*1. Životopis Óndry Lysohorského*, s. 12–16), ale nie przedstawia suchych faktów, lecz ciekawe ujęcie rozwoju osobowości Óndry Łysohorskiego. Wskazuje szereg czynników, które miały znaczny wpływ na kształtowanie się poglądów przyszłego poety, szczególnie zaś podkreśla wielokulturowość, wieloetniczność i wielojęzyczność Frýdka – jego rodzinnego miasta – i regionu. Sporo miejsca poświęca Libor Martinek także wpływowi lektury filozoficznej z czasów studiów na osobowość Erwina Goja, począwszy od młodzieńczych fascynacji poglądami Franza Brentana, Oswalda Spenglera, potem również Georga W.F. Hegla, po zainteresowania – także naukowe – literaturą europejską, m.in. dziełem Tomasza Manna czy Rainera Marii Rilkego, którego twórczości Erwin Goj poświęcił rozprawę doktorską. Nie bez znaczenia są tutaj fakty z życia poety, jakie Libor Martinek przytacza, niekiedy pomijane bądź marginalizowane w interpretacji jego działań, w głównej mierze przez krytyków jego twórczości, poglądów oraz koncepcji języka i narodu laskiego od lat trzydziestych XX w. Chodzi m.in. o wyraźny konflikt pomiędzy rodzicami Erwina Goja, dotyczący podejścia do kształcenia syna i skutkujący przenoszeniem go z niemieckiej szkoły średniej do czeskiego gimnazjum i na powrót do szkół niemieckich, co przyczyniło się do jego traumatycznych przeżyć. Szczególnie symptomatyczny okazał się tu pobyt w czeskim gimnazjum w Místku, gdzie Goj stał się „předmětem šovinistického expanzionismu některých profesorů, byl šikanován a došlo u něj k výraznému zhoršení prospěchu z některých předmětů” (s. 13).

Libor Martinek dobrze orientuje się w bogatej literaturze przedmiotu, cytuje różnorodne poglądy i przytacza wcześniejsze i współczesne wyniki badań dotyczące różnych aspektów poruszanej w monografii problematyki, wobec czego publikacja prezentuje osobowość i idee Óndry Łysohorskiego na zróżnicowanym tle społeczno-kulturowym i historycznym a jego twórczość osadza w kontekście nie tylko czeskim, ale także szerszym – europejskim. Autor też niejednokrotnie krytycznie ustosunkowuje się do prezentowanych poglądów, dyskutując np. ze zdaniem Ewalda Osersa, dotyczącym utworów poetyckich Óndry Łysohorskiego z lat trzydziestych XX w.:

Hodláme nicméně polemizovat s Osersovým, konkrétně nepodloženým tvrzením: „Při rozboru básnickova díla je nezbytné ptát se po vlivech, které vešly do jeho poezie a nějakým způsobem přispěly k jeho vytvoření. Faktem je, že v jeho lašské poezii, nelze identifikovat žádný vliv: nestojí v žádné linii.” [...] Naopak, kromě dokonce samým Osersem zmíněné spojitosti s Bezručem je zde jasná souvislost s proletářskou poezií, návaznost na Jiřího Wolкера, S.K. Neumanna, raného Františka Halase i uvedeného Josefa Horu [...]; pokud bychom měli hledat i regionální paralely (nikoli již inspirace), můžeme zmínit valašského básníka, redaktora (mj. Práva lidu) Zikmunda Skybu (1909–1957), autora např. rukopisného cyklu *Havířské písně*, jehož básně zhudebnil Alois Hába (1893–1973) (s. 87).

Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że Libor Martinek przedstawia nowe fakty i interpretacje w dużej mierze dzięki niepublikowanej do tej pory bogatej korespondencji Óndry Łysohorskiego. Podkreślić należy, że Autor wykonał akrybiczną pracę, przeglądając spuściznę poety, znajdującą się w Muzeum Beskidów we Frýdku-Místku i eksцерpując z niej materiał do opracowania. W skrupulatnych przypisach umieszcza szereg interesujących uzupełnień i wyjaśnień, za pomocą których rekonstruuje nie tylko biografię poety, ale także historyczno-społeczny i kulturowy obraz regionu oraz epoki. Wyjaśnia także wiele wątków biograficznych do tej pory nie opisywanych, na temat których informacje czerpie z wnikliwej kwerendy listów, zapisków i fotografii. Jednym z takich komentarzy jest informacja na temat błędnego roku urodzenia poety podawanego w publikacjach w pierwszej połowie XX w. (1906 zamiast 1905), co – jak się okazało na podstawie korespondencji z Bedřichem Václavkem, autorem opracowania *Česká literatura XX. století* (1947) – było działaniem zamierzonym i uzgodnionym z poetą, który nie chciał, aby jego oficjalne personalia zostały zbyt szybko odkryte (występował przecieć pod pseudonimem).

Monografia Libora Martinka może stanowić inspirację do dalszych badań, nie tylko literaturoznawczych, nad twórczością i poglądami Óndry Łysohorskiego. Może być zachętą, aby rozwijać w różnych kierunkach przedstawiane w publikacji kwestie, jak zresztą twierdzi sam Autor:

Nicméně dnes, kdy je k dispozici kompletní dílo Óndry Lysohorského (Köln–Wien: Böhlau Verlag, 1988), můžeme se pokusit o vytvoření spolehlivějšího obrazu jeho tvorby v téměř celém jejím rozsahu (s. 98).

Grażyna Balowska, Opole